

Chambre des Représentants

SESSION 1965-1966

10 JUIN 1966

COMMUNICATION AU PARLEMENT

concernant le deuxième programme d'expansion économique, présenté par le Premier Ministre, chargé de la coordination de la politique scientifique et M. le Ministre des Affaires Economiques.

MESDAMES, MESSIEURS,

Le deuxième programme d'expansion économique sera un programme de quatre ans, dont l'application commencera en 1967. Le programme se terminera en 1970, année finale du premier programme de politique économique à moyen terme de la Communauté Economique Européenne. Cependant les projections de l'évolution économique jusqu'en 1970 établies par le Bureau de Programmation Economique partent d'estimations de la situation en 1965. Le premier programme était également un programme de 4 ans couvrant les années 1962 à 1965. Le deuxième programme aurait dû entrer en application en 1966. Mais les circonstances n'ont pas permis d'entamer en temps utile les consultations portant sur les grandes options du programme. Aussi le Gouvernement décida-t-il de reporter le début d'application du deuxième programme jusqu'au début de 1967.

La préparation du programme comporte deux phases. En effet, au cours de la discussion du premier programme au Parlement, le Gouvernement s'est engagé à présenter au Parlement les grandes options du deuxième programme. Il a donc demandé au Bureau de Programmation Economique de préparer un document consacré à ces options. Ce document a été transmis en décembre 1965 au Comité National de l'Expansion économique au sein duquel siègent, d'une part des membres du Gouvernement et d'autre part, des représentants des grandes organisations des chefs d'entreprise et des travailleurs. Le Comité dut interrompre ses travaux en raison de la crise gouvernementale.

Le présent document a été transmis au Conseil Central de l'Economie et au Conseil National du Travail ainsi qu'au Comité National de l'Expansion économique. Après examen par les Bureaux des deux premiers organismes, un large échange de vues y a été consacré le 6 juin 1966 par le Comité National de l'Expansion économique.

Le Bureau de Programmation Economique poursuit la préparation détaillée du deuxième programme d'expansion économique dans le cadre des orientations présentées ci-dessus. Le Gouvernement présentera le programme aussitôt que possible au Parlement.

Kamer van Volksvertegenwoordigers

ZITTING 1965-1966

10 JUNI 1966

MEDEDELING AAN HET PARLEMENT

betreffende het tweede programma voor economische expansie, gedaan door de heer Eerste Minister, belast met de coördinatie van het wetenschapsbeleid en de heer Minister van Economische Zaken.

DAMES EN HEREN,

Het tweede programma van economische expansie zal een vierjarenplan zijn, dat in 1967 in toepassing zal treden. Het programma zal in 1970 eindigen, jaar dat de Europese Economische Gemeenschap als eindjaar van haar eerste programma van economisch beleid op halfjarige termijn heeft gekozen. Voor de door het Bureau voor Economische Programmatie geprojecteerde economische ontwikkeling tot 1970 wordt evenwel een raming van de toestand in het jaar 1965 als basis genomen. Het eerste programma was eveneens een vierjarenplan dat de jaren 1962 tot 1965 bestreek. Het tweede programma zou in 1966 in werking hebben moeten treden. Doch vermits de omstandigheden het niet hadden toegelaten tijdig met de bespreking te starten van de grote opties van het programma, besliste de Regering het begin van de toepassing van het tweede programma tot aanvang 1967 uit te stellen.

De voorbereiding van het programma gebeurt in twee stadia. Ter gelegenheid van de bespreking in het Parlement van het eerste programma had de Regering inderdaad de verbintenis aangegaan de grote opties van het tweede programma aan het Parlement voor te leggen.

Bijgevolg werd aan het Bureau voor Economische Programmatie opdracht gegeven een document op te stellen gewijd aan deze opties. Dit document werd begin 1965 aan het Nationaal Comité voor Economische Expansie voorgelegd, waarin leden van de Regering naast vertegenwoordigers van de grote organisaties van bedrijfsleiders en werknemers zetelen. Het Comité heeft zijn werkzaamheden wegens de regeringscrisis moeten onderbreken. Onderhavig document werd voorgelegd aan de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de Nationale Arbeidsraad, alsmede aan het Nationaal Comité voor Economische Expansie. Na onderzoek van de Bureau's van de twee Raden heeft op 6 juni 1966 een uitgebreide gedachtenwisseling plaatsgehad in de schoot van het Nationaal Comité voor Economische Expansie.

Het B. E. P. zet de gedetailleerde voorbereiding verder van het tweede expansieprogramma op basis van de oriëntaties die hieronder voorgelegd worden. De Regering zal zo vlug mogelijk het tweede programma aan het Parlement voorleggen.

PREMIERE PARTIE.

Le choix de l'objectif
de croissance économique 1965-1970.I. — *Les résultats du premier programme
d'expansion économique 1962-1965.*

L'objectif central du premier programme d'expansion économique était d'assurer le plein emploi et d'accélérer l'expansion de notre économie.

L'accélération de la croissance de la production proposée a été réalisée. Le chiffre le plus significatif à cet égard concerne le taux de croissance de la valeur ajoutée des entreprises qui, comme le postulait le programme, s'est élevé de 1961 à 1965 à 4,6 % par an. La croissance du produit national brut a dépassé l'objectif proposé : là où le taux de croissance s'établissait pour le programme à 4,2 % par an (suivant les nouvelles définitions de la comptabilité nationale), la réalisation atteint 4,5 %. Il faut noter que ce dépassement est attribuable dans une large mesure à une progression très rapide de la valeur ajoutée de l'Etat. L'accélération du progrès économique a cependant été remarquable : pendant les quatre années précédant le premier programme, le taux de croissance du produit national n'avait été que de 3 %.

L'emploi total a augmenté plus que ne le prévoyait le programme, entraînant la résorption presque complète du chômage. L'accélération de l'expansion n'a d'ailleurs été possible que grâce à une reprise importante de l'immigration de travailleurs étrangers. La réduction de la durée du travail est restée modérée. D'assez vives tensions se sont manifestées sur le marché de l'emploi dès 1963.

Le programme proposait une forte augmentation de l'effort d'investissement. L'effort nécessaire a été réalisé en ce qui concerne les investissements des entreprises. L'Etat a de son côté fourni l'effort financier qui avait été décidé en vue du développement des investissements publics; mais les réalisations en termes physiques sont demeurées inférieures au programme. Cet écart s'explique tant par la sous-estimation du coût de certains travaux que par la hausse particulièrement forte des prix de la construction.

L'accélération de la croissance a bénéficié au niveau de vie de la population : de 1961 à 1965, la consommation privée a progressé de 4,4 % par an, alors que pendant les années 1957 à 1961, elle n'avait augmenté que de 2,4 %. La consommation publique a augmenté plus vite que le revenu national. L'accroissement rapide de la consommation publique résulte en partie de la définition conventionnelle qui en est donnée dans la comptabilité nationale, mais aussi d'une augmentation de l'emploi dans les administrations et dans l'enseignement, plus importante que celle qui avait été proposée.

Enfin, la période couverte par le premier programme d'expansion a connu au plan du commerce extérieur des circonstances exceptionnellement favorables. Il n'y eut à aucun moment de fléchissement de la demande internationale et l'ensemble des pays du Marché commun ont connu une expansion particulièrement rapide. L'importance de ce facteur est évidente : le programme avait déjà envisagé que nos exportations devaient augmenter deux fois plus vite que la production intérieure : 34 % contre 17 %. La réalité a été plus forte encore et le rapport des accroissements se rapproche davantage de 2,5 que de 2 : 45 % d'accroissement

EERSTE DEEL.

De keuze van het objectief van economische groei
1965-1970.I. — *De resultaten van het eerste programma
voor economische expansie 1962-1965.*

Het centraal objectief van het eerste programma van economische expansie was de volledige tewerkstelling te verzekeren en de expansie van onze economie te versnellen.

De voorgestelde versnelling van de groei van de productie werd verwezenlijkt. Dienaangaande is het meest betekenisvol cijfer het groeipercentage van de toegevoegde waarde der ondernemingen, dat zoals door het programma gevorderd, met 4,6 % per jaar van 1961 tot 1965 steeg. De aangroei van het bruto nationaal produkt heeft het voorgesteld objectief overtroffen : daar waar de groeivoet voor het programma (volgens de nieuwe bepalingen van de nationale boekhouding) was gesteld op 4,2 % per jaar, bereikt de verwezenlijking 4,5 %. Er valt aan te stippen dat deze overschrijding in ruime mate toe te schrijven is aan de zeer snelle stijging van de toegevoegde waarde van de Staat. De versnelling van de economische vooruitgang was evenwel opmerkelijk : gedurende de vier jaren, welke het eerste programma voorafgingen, bedroeg de groeivoet van het nationaal produkt slechts 3 %.

De globale tewerkstelling is sterker toegenomen dan voorzien door het programma, met een praktisch volledige opslorping van de werkloosheid. De versnelling van de expansie is trouwens slechts mogelijk geweest dank zij een belangrijke hervatting van de immigratie van buitenlandse arbeidskrachten. De vermindering van de arbeidsduur bleef beperkt. Van 1963 af, deden zich echter vrij hevige spanningen voor op de arbeidsmarkt.

In het programma werd een sterke vermeerdering van de investeringsinspanning vooropgesteld. Wat de investeringen der ondernemingen betrof, werd de nodige inspanning geleverd. De Staat heeft ook de financiële inspanning gedaan welke beslist was, met het oog op de ontwikkeling der overheidsinvesteringen; maar in reële termen bleven de verwezenlijkingen lager dan door het programma werd voorzien. Deze afwijking is zowel door de onderschatting van de kosten van sommige werken, als door de buitengewoon sterke stijging van de bouwprizen te verklaren.

De versnelling van de groei is aan de levensstandaard van de bevolking ten goede gekomen : van 1961 tot 1965 steeg de particuliere consumptie met 4,4 % 's jaars, terwijl de stijging voor de jaren 1957 tot 1961 slechts 2,4 % had bereikt. De overheidsconsumptie vermeerderde sneller dan het nationaal inkomen. De snelle ontwikkeling van de overheidsconsumptie vermeerderde sneller dan het nationaal inkomen. De snelle ontwikkeling van de overheidsconsumptie vloeit deels voort uit de conventionele bepaling, die er in de nationale boekhouding wordt aan gegeven, doch uit een hoger dan voorzien, toegenomen tewerkstelling in de overheidsdiensten en het onderwijs.

De periode van het eerste expansieprogramma ging met betrekking tot de buitenlandse handel gepaard met buitengewoon gunstige omstandigheden. Niet alleen was er op geen enkel ogenblik een daling van de internationale vraag en kende het geheel van de landen van de Gemeenschappelijke Markt een buitengewoon snelle groei. Het belang van deze factor is duidelijk : het programma voorzag dat onze uitvoer tweemaal sneller zou dienen te stijgen dan het binnenlands produkt 34 % tegen 17 %. De werkelijkheid is nog beter geweest zodat de verhouding van de verhogen dichter bij 2,5 dan 2 ligt (45 % stijging van

des exportations de 1961 à 1965 contre 18 % pour la production.

II. — *Le taux de croissance 1965-1970.*

Afin d'éclairer le choix de l'objectif de croissance du deuxième programme il convient de tenir compte de l'expérience du premier programme, de certains changements importants dans les conditions d'évolution de la situation économique à moyen terme, de l'état actuel de la conjoncture.

A partir de 1963, le maintien d'un degré élevé d'emploi des facteurs de production s'est accompagné d'une forte accélération de la hausse des revenus et d'une augmentation rapide des prix. Survenant dans la plupart des pays d'Europe, ces tensions ont contraint les autorités publiques à ralentir la progression de la demande. Par leurs effets sur les conditions de financement des entreprises, elles ont également entraîné un ralentissement des investissements productifs.

L'expérience des dernières années commande donc une certaine prudence dans le choix du taux de croissance, afin d'éviter des pressions excessives sur les ressources disponibles. Comme le chômage qui existait encore au début du premier programme a été pratiquement résorbé, l'augmentation de la production dépendra dans une mesure plus importante des progrès de la productivité. En effet, l'augmentation de la population active, surtout masculine, restera modeste, et nous ne pouvons compter dans une mesure trop importante sur l'immigration des travailleurs étrangers.

Les perspectives d'évolution économique à moyen terme des pays industrialisés, et particulièrement des pays de la Communauté Economique Européenne vers lesquels nous réalisons les deux tiers de nos exportations, restent favorables. On s'attend cependant dans certains grands pays à un ralentissement de l'expansion par rapport aux performances exceptionnelles des dernières années. Il convient d'en tenir compte dans l'appréciation de l'objectif d'exportation à réaliser par l'économie belge pendant le deuxième programme.

Enfin, les projections économiques étant établies au départ d'estimations de la situation en 1965, il faut, avant d'arrêter un objectif raisonnable de croissance annuelle moyenne de la production entre 1965 et 1970, prendre en considération l'état de la conjoncture en 1966. Selon les prévisions qui peuvent être faites actuellement, l'augmentation de la production pourrait être cette année de l'ordre de 3 % en Belgique. Et il paraît peu vraisemblable que les investissements des entreprises se développent en 1966 dans la mesure nécessaire pour une expansion plus rapide de la production.

A la fin de 1965, le Bureau de Programmation Economique a présenté trois modèles de croissance répondant aux conditions d'équilibre interne et extérieur de l'économie. Chacun d'entre eux correspondait à une orientation générale déterminée de la politique économique et sociale. Les trois modèles avaient cependant une caractéristique commune : le maintien du plein emploi de la population active.

Une première variante proposait le maintien de la croissance de l'économie nationale, au taux annuel moyen de 4,5 %, réalisée entre 1960 et 1965. Le maintien du taux de croissance antérieur était lié à une évolution très favorable de la demande extérieure. Il correspondait d'autre part à une situation économique intérieure relativement tendue tant au point de vue de l'emploi qu'à celui du financement.

de uitvoer tussen 1961 tot 1965 tegen 18 % voor de produktie.

II. — *De groeiwet 1965-1970.*

Teneinde de keuze van het groeiobjectief van het tweede programma toe te lichten, dient er rekening te worden gehouden met de ervaring van het eerste programma, met bepaalde belangrijke wijzigingen in de factoren die de evolutie van de economische toestand op halflange termijn zullen beïnvloeden en met de huidige conjunctuurtoestand.

Van 1963 af ging het behoud van een zeer hoge graad van aanwending der produktiefactoren gepaard met een sterke versnelling van de stijging der inkomens en met een snelle verhoging van de prijzen. Dergelijke spanningen hebben zich in de meeste landen van Europa voorgedaan en hebben de overheid ertoe aangezet de ontwikkeling van de vraag af te remmen. Wegens hun invloed op de financieringsvoorwaarden der ondernemingen hebben deze spanningen eveneens een vertraging van de produktieve investeringen met zich meegebracht.

De ervaring van de laatste jaren beveelt dus een zekere voorzichtigheid aan in de keuze van het groeiritm, teneinde een overdreven druk op de beschikbare middelen te vermijden. Aangezien de werkloosheid, welke nog bij de aanvang van het eerste programma heerste, bijna volledig is opgeslorpt, zal de vermeerdering van de produktie in de komende jaren, in grotere mate van de vooruitgang van de produktiviteit afhankelijk zijn. De aangroei van de actieve bevolking, vooral de mannelijke, zal inderdaad gering blijven, en wij kunnen in geen te grote mate op de immigratie van buitenlandse arbeidskrachten rekenen.

De perspectieven van de economische ontwikkeling op halflange termijn blijven gunstig voor de geïndustrialiseerde landen en in het bijzonder voor de landen der Economische Europese Gemeenschap, voor dewelke twee derden van onze uitvoer bestemd zijn. In het algemeen verwacht men zich echter in enkele voornamelijk landen aan een lichte vertraging van de expansie in vergelijking met de buitengewone verwezenlijkingen die in de laatste jaren geboekt werden. Dit dient in acht genomen bij de beoordeling van het tijdens het tweede programma door België te verwezenlijken objectief inzake uitvoer.

Tenslotte, aangezien de economische projecties op basis van de toestand in 1965 opgesteld zijn, dient vooraleer een redelijk objectief van de gemiddelde jaarlijkse produktie-aangroei tussen 1965 en 1970 vast te stellen, rekening worden gehouden met de toestand van de conjunctuur in 1966. Luidens de prognoses, die nu reeds kunnen gemaakt worden, zou de produktieaangroei dit jaar in België circa 3 % kunnen bedragen. Het blijkt weinig waarschijnlijk dat de investeringen van de ondernemingen zich in 1966 tegen een ritme zouden ontwikkelen, dat een snellere expansie van de produktie zou vereisen.

Einde 1965 heeft het Bureau voor economische programmatie drie modellen voorgelegd met een groei die beantwoordt aan de interne en externe evenwichtsvoorwaarden; elk groeimodel stemde overeen met een bepaalde algemene oriëntatie van de economische en sociale politiek. Deze drie modellen hadden nochtans een gemeenschappelijk kenmerk : behoud van de volledige tewerkstelling van de actieve bevolking.

Een eerste variante stemde overeen met het behoud van de ontwikkeling der nationale economie tegen de gemiddelde jaarlijkse groeiwet van 4,5 % die tussen 1960 en 1965 werd verwezenlijkt. Het behoud van de vroegere groeiwet was gebonden aan een gunstige evolutie van de buitenlandse vraag. Het stemde anderzijds overeen met een vrij gespannen binnenlandse economische toestand, zowel op het stuk van de tewerkstelling als op het punt van de financiering.

Une deuxième variante était présentée, correspondant à un taux de croissance légèrement ralenti de 4 % dans une situation économique moins tendue. Ce degré moindre de tension résultait d'une augmentation moins importante de l'emploi, et d'une progression moins forte des investissements.

Ces deux premières variantes n'envisageaient qu'une légère réduction de la durée du travail d'une importance comparable à ce qui a été réalisé pendant le premier programme : au cours des dernières années, l'application généralisée de la troisième semaine de vacances a entraîné pour les travailleurs qui en bénéficient une réduction de la durée annuelle du travail de l'ordre de 2 %.

Enfin le Bureau de Programmation Economique avait calculé une troisième variante qui se caractérisait par l'hypothèse d'une réduction importante de la durée effective du travail. On supposait que les conditions économiques générales devraient être suffisamment détendues pour que cette diminution de la durée effective du travail puisse être réalisée sans risques pour la stabilité des prix et l'équilibre des échanges extérieurs. La diminution de la quantité de travail disponible entraînait un ralentissement important de l'expansion qui était ramenée dans cette troisième variante à 3,5 % par an, ce ralentissement s'accompagnant d'une progression plus lente de la consommation privée. Cette variante n'a pas été retenue.

Finalement, le Gouvernement propose l'objectif de croissance du P. N. B. au taux moyen annuel de 4 % de 1965 à 1970. Il s'est laissé guider dans son choix par les considérations suivantes : le souci d'éviter que l'application d'un programme trop ambitieux ne provoque de nouvelles tensions excessives sur le marché de l'emploi et dans le domaine du financement, le fait qu'en raison du ralentissement de l'expansion en 1965 et en 1966 l'objectif de 4 % exigera déjà des efforts plus importants à partir de 1967, surtout en ce qui concerne les investissements des entreprises.

Dans le domaine de l'emploi, la réalisation du taux de croissance de 4 % entraînerait d'ici 1970, si la productivité continue d'augmenter au rythme des années précédentes, un relèvement du volume de l'emploi correspondant à l'augmentation attendue des effectifs disponibles et à un solde d'immigration d'environ 25 000 travailleurs étrangers.

Les investissements des entreprises devraient augmenter au même rythme que la production. Compte tenu d'une progression plus lente de la construction de logements, mais d'autre part du choix d'un taux de croissance élevé pour les investissements publics, le financement de l'expansion pourrait être assuré sans augmentation du coefficient d'épargne par rapport à la production. Cette stabilité du coefficient d'épargne ne vaut cependant que si l'on considère l'évolution économique en termes réels. Mais la programmation financière devra tenir compte de l'évolution des prix. Or, dans le passé, l'augmentation des prix des biens d'investissement a été plus rapide que l'augmentation générale des prix. Si cette évolution se poursuit, l'épargne globale de la Nation, estimée à prix courants, devra augmenter plus rapidement que la production. Ceci constitue une raison supplémentaire de rétablir rapidement l'équilibre des opérations courantes de l'Etat, qui est l'une des conditions principales de réalisation d'une croissance rapide de la production.

En ce qui concerne les exportations, la réalisation du taux de croissance de 4 % exigerait une progression un peu moins rapide que celle des années précédentes. L'effort à réaliser reste cependant important.

Er werd een tweede variante voorgesteld : zij stemde overeen met een lichtelijk vertraagde groeivoet van 4 % in een minder gespannen economische toestand. Deze geringere spanning vloeiende voort uit een mindere verhoging van de tewerkstelling alsmede van de investeringen.

Deze eerste twee varianten overwogen slechts een vermindering van de arbeidsduur vergelijkbaar met deze die gedurende het eerste programma werd verwezenlijkt : in de loop van de laatste jaren heeft de veralgemeende derde week verlof voor de werknemers die ervan genieten, een vermindering met 2 % van de jaarlijkse arbeidsduur met zich meegebracht.

Het Bureau voor Economische Programmatie had tenslotte een derde variante berekend met als basishypothese een aanzienlijke vermindering van de effectieve arbeidsduur. Er werd verondersteld dat de algemene economische voorwaarden minder spanningen zouden moeten vertonen opdat deze vermindering van de effectieve arbeidsduur zou kunnen doorgevoerd worden zonder risico's voor de stabiliteit van de prijzen en het evenwicht van de buitenlandse handelsbetrekkingen. De vermindering van de beschikbare arbeidskrachten bracht bovendien een aanzienlijke vertraging van de expansie met zich mede : aldus werd de groeivoet in deze hypothese tot 3,5 % per jaar herleid. Deze vertraging ging gepaard met een tragere stijging van de particuliere consumptie. Deze laatste variante werd niet weerhouden.

Uiteindelijk stelt de Regering voor een jaarlijkse gemiddelde groeivoet van het B. N. P. tussen 1965 tot 1970 van 4 % te weerhouden. Hierbij liet de Regering zich leiden door volgende beschouwingen : zorgvuldig trachten te vermijden dat de toepassing van een te veelzijdig programma nieuwe overdreven spanningen op de arbeidsmarkt en op het stuk van de financiering zou veroorzaken ; vervolgens het feit dat wegens de vertraging van de expansie in 1965 en 1966 het objectief van 4 % van 1967 af grotere inspanningen zal vergen, vooral wat de investeringen der ondernemingen betreft.

Inzake tewerkstelling, zou de verwezenlijking van de groeivoet van 4 % indien de productiviteit tegen hetzelfde ritme als gedurende de vorige jaren blijft stijgen, tussen dit en 1970 een verhoging van het arbeidsvolume met zich brengen dat overeenstemt met de verwachte vermeerdering der beschikbare arbeidskrachten en een immigratiesaldo van circa 25 000 buitenlandse arbeidskrachten.

De investeringen van de ondernemingen zouden tegen hetzelfde ritme als de productie moeten toenemen. Rekening gehouden met een tragere ontwikkeling in de woningbouw, doch anderzijds met een hoog groeiritme voor de overheidsinvesteringen, zou de expansie kunnen worden gefinancierd zonder vermeerdering van de spaarkwota in verhouding tot de produktie. Deze stabiliteit van de spaarkwota is slechts geldig wanneer men de economische evolutie in reële termen beschouwd. De financiële programmatie moet echter rekening houden met de ontwikkeling van de prijzen. In het verleden is de stijging van de prijzen der uitrustingsgoederen echter sneller geweest dan de algemene prijsverhoging. Indien deze evolutie zich blijft voltrekken zal het globaal spaarvolume van de Natie, tegen courante prijzen, sneller dan de produktie moeten toenemen. Dit is een bijkomende reden om vlug het evenwicht van de lopende verrichtingen van de staat te herstellen, hetgeen één der hoofdoorwaarden vormt voor de verwezenlijking van een snelle groei van de produktie.

Wat de uitvoer betreft, zou de verwezenlijking van een groeivoet van 4 % een minder snelle vooruitgang, dan deze van de vorige jaren, vereisen. De te verwezenlijken inspanning blijft nochtans belangrijk.

L'évolution des principales catégories d'emplois des ressources autres que les investissements des entreprises serait la suivante :

La consommation privée augmenterait de 20 % entre 1965 et 1970. Les perspectives restent donc celles d'une amélioration rapide du niveau de vie. La consommation privée augmenterait cependant un peu moins rapidement que la production; ce léger écart s'explique en ordre principal par la nécessité de prévoir pour la consommation publique une augmentation plus rapide que celle de la production.

Cependant la progression de la consommation publique, qui est la somme des dépenses d'achat de biens et services des pouvoirs publics et des traitements et charges sociales des administrations, de l'armée et de l'enseignement, ne devrait augmenter qu'à un rythme nettement plus lent que le rythme observé pendant le premier programme : de 1961 à 1965, la consommation publique a augmenté de 7,5 % par an; elle ne devrait augmenter entre 1965 et 1970 que de 5,5 % par an. Ce ralentissement mesure l'importance des efforts que devront réaliser les pouvoirs publics.

La progression de la consommation publique sera cependant plus rapide que celle des recettes fiscales (le taux des impôts restant constant). On peut en effet estimer à 4,4 % par an environ le taux de progression des recettes fiscales à prix constants pour une augmentation annuelle de la production de 4 %. Aussi l'équilibre des opérations courantes de l'ensemble des pouvoirs publics (Etat, pouvoirs subordonnés, sécurité sociale) exigera-t-il une très grande prudence dans le domaine des diverses catégories des subventions ou de transferts. Ce groupe de dépenses ne devrait augmenter d'une façon générale que suivant un taux inférieur à 4 % l'an à prix constants. Tout dépassement du taux admissible devrait être couvert par des recettes nouvelles.

Enfin, les dépenses d'investissements publics continueraient à bénéficier d'une forte priorité. Elles augmenteraient d'environ 40 % entre 1965 et 1970, soit une progression comparable à celle qui a été réalisée pendant le premier programme. Cette progression est la plus forte qui puisse être retenue si l'on veut éviter des tensions financières et une pression excessive sur les ressources de l'industrie de la construction.

Malgré ce développement rapide des investissements publics, des choix difficiles devront être faits entre les principales catégories d'investissements publics et à l'intérieur de chacune d'elles entre les divers projets de travaux. La préparation du programme d'investissements publics est en cours. Le Gouvernement s'efforcera de réserver une part suffisante des ressources disponibles en vue d'une progression rapide des investissements routiers, compte tenu notamment des besoins économiques régionaux. Concernant les voies hydrauliques, il veillera à la réalisation des travaux dont la productivité est la plus élevée. Il veillera en outre à réaliser une progression des investissements liés à une politique d'aménagement du territoire, notamment en ce qui concerne les transports urbains, les équipements sanitaires et les investissements socio-culturels.

DEUXIEME PARTIE.

Les grandes orientations du deuxième programme d'expansion économique.

Il importe d'attirer l'attention sur un certain nombre de problèmes qui vont se poser au pays avec plus d'intensité qu'au cours des années précédentes.

De evolutie van de voornaamste categorieën van aanwending der middelen andere dan de investeringen in ondernemingen zal de volgende zijn :

De particuliere consumptie zou tussen 1965 en 1970 met 20 % verhogen. De geboden perspectieven blijven dus een snelle verbetering van de levensstandaard. De particuliere consumptie zou nochtans wat minder snel dan de produktie toenemen. Deze lichte afwijking is hoofdzakelijk te wijten aan de noodzakelijkheid een snellere toename van de overheidsconsumptie te voorzien, dan die van de produktie.

Nochtans zou de stijging van de overheidsconsumptie, welke de som is van de overheidsuitgaven voor de aankoop van goederen en diensten en voor de bezoldigingen en sociale lasten van de overheid en van het onderwijs, slechts tegen een uitgesproken minder snel ritme mogen toenemen, dan hetgeen tijdens het eerste programma werd geboekt : van 1961 tot 1965 vermeerderde de overheidsconsumptie met 7,5 % per jaar en van 1965 tot 1970 zou de stijging slechts 5,5 % per jaar mogen bereiken. Deze vertraging geeft een beeld van de inspanning die door de overheid zal moeten geleverd worden.

De vooruitgang van het overheidsverbruik zal echter sneller zijn dan deze van de fiscale ontvangsten (de constante belastingvoet). Men mag inderdaad het groeitempo van de fiscale ontvangsten in constante prijzen met ongeveer 4,4 % per jaar ramen en dit bij een jaarlijkse verhoging van de produktie van 4 %. Bijgevolg zal het evenwicht van de lopende verrichtingen van het geheel van de overheid (Staat, lokale overheden, sociale zekerheid) tot een grote voorzichtigheid aanzetten op het gebied van de verschillende categorieën van subsidies of transferts. Deze categorie van uitgaven zou dus met geen 4 % per jaar tegen constante prijzen mogen verhogen. Elke overschrijding van de toegelaten groeivoet zou moeten gedekt worden met nieuwe ontvangsten.

De overheidsinvesteringen zullen een belangrijke prioriteit blijven genieten. Tussen 1965 en 1970 zouden zij met circa 40 % toenemen, hetzij een met de verwezenlijkingen van het eerste programma vergelijkbare vooruitgang. Deze vooruitgang is de hoogste, die kan worden weerhouden, indien men financiële spanningen en een overdreven druk op de middelen van het bouwbedrijf wil vermijden.

Niettegenstaande deze snelle ontwikkeling van de overheidsinvesteringen zal de keuze tussen de voornaamste categorieën overheidsinvesteringen en de projecten onderling moeilijk zijn. Thans wordt het programma van de overheidsinvesteringen voorbereid. De Regering zal pogen een voldoende aandeel van de beschikbare middelen voor te behouden met het oog op een snelle uitbreiding van de investeringen voor het wegennet, met inachtneming van de regionale economische behoeften. Op het stuk van de waterwegen zal de Regering er voor zorgen dat de werken met de hoogste produktiviteit zullen worden uitgevoerd. Zij zal er eveneens voor zorgen dat er een vooruitgang wordt verwezenlijkt in de investeringen die in verband staan met de ruimtelijke ordening, nl. in verband met de gemeenschappelijke vervoermiddelen, de sanitaire uitrustingen en de sociaal-culturele investeringen.

DEEL II.

De grote oriëntaties van het tweede programma voor de economische expansie.

Het is wellicht belangrijk de aandacht te vestigen op bepaalde problemen die zich voor het land in de komende jaren scherper zullen stellen.

I. — *L'adaptation de l'industrie
aux conditions nouvelles du progrès.*

L'augmentation rapide des rémunérations en Europe, l'évolution parallèle à la fois quantitative et qualitative de la demande ainsi que le progrès technique entraînent des changements structurels dans tous les secteurs de production, y compris les administrations publiques.

L'évolution de la structure de nos industries mérite une attention particulière : la réalisation de l'objectif d'exportation dont dépend le maintien d'un rythme de croissance rapide de la production et du niveau de vie incombe en ordre principal à l'industrie. D'autre part l'industrie est de façon générale plus exposée à la concurrence internationale que les autres secteurs de l'économie. C'est donc sur elle que les contraintes d'adaptation aux changements rapides de l'économie européenne pèseront le plus directement.

Au cours des dernières années, des progrès fort importants ont été réalisés dans la plupart des secteurs industriels. Ces progrès se sont traduits par une accélération de l'augmentation de la productivité et par un glissement dans la structure de la production vers les produits plus finis et vers les secteurs qui bénéficient d'une évolution particulièrement favorable de la demande mondiale. Nos entreprises ont profité des chances qu'offraient la réalisation progressive du Marché commun européen et une conjoncture internationale en expansion pour réaliser des progrès durables dont l'économie belge continuera de profiter au cours des prochaines années. A ces progrès généraux de l'économie industrielle belge, la création d'entreprises nouvelles d'initiative étrangère a apporté par ailleurs une importante contribution.

Cependant des efforts considérables devront encore être réalisés dans les prochaines années. La confrontation en Europe même des entreprises européennes et de certaines entreprises filiales des grandes sociétés américaines vient en effet renforcer les effets de l'accélération des changements qualitatifs de la demande, de l'augmentation des coûts salariaux, et des avantages que la création du marché européen donne aux unités de grandes dimensions.

Une adaptation rapide de la structure des entreprises aux conditions nouvelles est en cours partout en Europe. Elle s'impose à nos entreprises également, singulièrement aux points de vue de leur dimension, de leur organisation, de leur effort de recherche et de l'amélioration de leurs techniques de commercialisation.

Le problème de la dimension optimum des entreprises se pose dans tous les secteurs industriels quoique dans des conditions variables suivant les caractéristiques des produits. Il est particulièrement aigu dans certains secteurs, notamment dans les industries des produits de base. Ainsi, dans l'industrie chimique, les unités de production de demi-produits ont dès le départ une dimension considérable. Dans les industries de biens intermédiaires traditionnellement implantées en Belgique, les efforts accomplis dans les dernières années pour développer la qualité des produits risquent de ne pas être suffisants : la dimension des entreprises reste ou devient souvent inférieure à celle de leurs principaux concurrents étrangers. Or cet écart de dimension les empêche d'obtenir, sur des marchés généralement très concurrentiels, une rentabilité suffisante pour financer les développements futurs. L'augmentation des dimensions conditionne d'ailleurs souvent l'application des nouveaux progrès techniques. Aussi les développements prochains exigeront-ils au minimum que de nombreux projets nouveaux soient réalisés en commun par plusieurs entreprises.

I. — *Aanpassing van de industrie
aan de nieuwe voorwaarden van de vooruitgang.*

Als gevolg van de snelle toename van de bezoldigingen in West-Europa, van de overeenstemmende verschuivingen in de vraag, zowel kwalitatief als kwantitatief, alsmede van de technische vooruitgang, zullen structurele wijzigingen zich voordoen in alle productiesectoren, de openbare besturen inbegrepen.

Aan de structurele evolutie van onze nijverheden dient een belangrijke aandacht gewijd : de verwezenlijking van het voor de uitvoer gestelde objectief, waarvan een snel groeiritme van de produktie en de levensstandaard afhankelijk is, zal in grote mate toevloeien aan onze industrie. Bovendien heeft de nijverheid in het algemeen meer af te rekenen met de internationale concurrentie dan de overige sectoren van het bedrijfsleven. Zij ondergaat het meest de druk van de dwingende noodzakelijkheid zich aan de snelle veranderingen van de Europese economie aan te passen.

Ongetwijfeld werd in de loop der laatste jaren een belangrijke vooruitgang in de meeste industriële sectoren geboekt. Deze vond zijn uitdrukking in een versnelling van de verhoging der productiviteit en in een structurele verschuiving van de produktie naar meer afgewerkte producten en naar de sectoren waarvoor de wereldmarkt gunstig evolueert. Onze ondernemingen hebben van de geleidelijke verwezenlijking van de gemeenschappelijke Markt voordelig weten te genieten, alsmede van een gunstige internationale conjunctuur. In de laatste jaren werd aldus een blijvende vooruitgang geboekt, die de Belgische economie nog in de komende jaren zal ten goede komen. Bovendien, werd deze algemene vooruitgang van 's lands economie nog versterkt door de oprichting van nieuwe ondernemingen, van buitenlands initiatief.

In de komende jaren zullen evenwel nog uitzonderlijke inspanningen dienen geleverd. Zal de vestiging in Europa van een aantal filialen van Amerikaanse maatschappijen op zichzelf niet een uitdaging betekenen voor de Europese bedrijven, naast de voor hen noodzakelijke aanpassing aan de snelle verschuivingen in de vraag, de stijging van de loonkosten en de door het oprichten van een Europese Markt vereiste dimensionele uitbreiding van de bedrijven ?

Er voltrekt zich overal in Europa een snelle structurele aanpassing van de bedrijven aan deze nieuwe voorwaarden. Deze aanpassing dringt zich eveneens op aan onze bedrijven, meer bepaald i. v. m. hun afmetingen, hun organisatie, hun inspanningen op het stuk van het onderzoek en de verbetering van de handelstechnieken.

De problematiek van de optimale afmetingen van de ondernemingen stelt zich in alle industriële sectoren, al naargelang de kenmerken van de produktie. Dit probleem stelt zich nochtans bijzonder scherp in bepaalde sectoren, nl. op het stuk van de basisprodukten. Zo nemen in de scheikundige nijverheid de produktie-eenheden van half afgewerkte produkten, van bij de oprichting af, aanzienlijke afmetingen aan. Voor de traditioneel in België gevestigde nijverheden van de intermediaire goederen bestaat het risico dat de in de laatste jaren geleverde inspanningen ontoereikend zullen zijn om de kwaliteit der produkten te verbeteren : de afmetingen der bedrijven blijven of worden dikwijls kleiner dan deze van hun voornaamste buitenlandse concurrenten. Dit verschil in dimensie belet hen, gelet op de soms hevige concurrentiestrijd, de rendabiliteit te verwerven die noodzakelijk is om hun verdere uitbouw te financieren. De uitbreiding der dimensies gaat dikwijls gepaard met de toepassing van de nieuwste technologie. Zodoende zal de verdere ontwikkeling op zijn minst vereisen dat een aantal nieuwe projekten gezamenlijk door meerdere bedrijven zullen verwezenlijkt worden.

Dans d'autres secteurs, comme par exemple la production des machines et des équipements, et l'industrie textile, l'augmentation de la dimension des instruments de production ne s'impose pas de façon aussi contraignante. Les entreprises devront cependant être en mesure de pratiquer une politique du produit, d'innover en matière de fabrications, d'anticiper sur les besoins. Or les moyens financiers des petites, voire des moyennes entreprises, sont souvent insuffisants pour mener une telle politique. Ces entreprises devront s'engager davantage dans la voie des accords de spécialisation des études financées en commun, de la commercialisation groupée des produits, voire de la concentration.

Nous devons sauvegarder nos intérêts économiques, c'est-à-dire nos chances de participer pleinement à la croissance de l'économie européenne. Nous devons donc avoir le souci d'inciter et d'aider nos entreprises industrielles à participer dans des conditions aussi favorables que possible au processus de concentration et de rationalisation qui se développe rapidement en Europe. C'est dans cet esprit que devra être envisagée l'association des sociétés financières à la programmation de l'expansion économique, au sujet de laquelle le Gouvernement a demandé à la Commission présidée par le Vice-Gouverneur de la Banque Nationale de lui soumettre des propositions. C'est dans cette perspective également qu'il convient de développer, entre les entreprises belges et les entreprises étrangères implantées en Belgique, des relations économiques plus nombreuses permettant d'assurer le maximum de résultat pour notre économie.

II. — *Les changements dans la structure de l'emploi.*

La garantie de l'emploi et du revenu des personnes actives est l'une des responsabilités qui, dans les sociétés industrielles, ne peuvent être assumées que par un effort conjoint des entreprises et de la communauté toute entière. De grands progrès ont été réalisés dans notre pays dans le domaine de la sécurité sociale. Mais les problèmes que posent les changements de la structure de l'emploi exigeront de nouveaux efforts. En effet l'évolution de la structure de l'emploi restera rapide au cours des prochaines années à la suite des changements des structures industrielles dont la nécessité vient d'être soulignée. D'autre part, la diminution de l'emploi se poursuivra dans une mesure importante dans l'agriculture et dans l'industrie charbonnière.

L'adaptation de l'emploi aux évolutions de la production sera facilitée par l'entrée au travail d'un nombre plus important de jeunes travailleurs et par le développement rapide de l'offre et de la demande d'emploi féminin dans le secteur tertiaire. Même à l'intérieur du secteur tertiaire, et notamment dans les services publics, des rationalisations interviendront cependant contraignant certains travailleurs à changer d'emploi. Ces glissements internes seront sans doute encore plus importants dans l'industrie.

Le maintien dans l'ensemble de l'économie d'un niveau d'emploi élevé, qui dépend de la réalisation d'un volume d'investissements suffisant, facilitera ces transferts et en réduira le coût et le risque pour les travailleurs intéressés. Cependant, même si l'on tient compte d'une mobilité régionale raisonnable des travailleurs, la répartition régionale des créations d'emplois nouveaux risque de ne pas être socialement satisfaisante, si des efforts accrus ne sont pas entrepris dans le cadre de la politique économique régionale.

Dans les meilleures conditions économiques générales, les transferts d'emplois entraîneront encore des coûts et des risques pour les travailleurs concernés. La politique de l'emploi devra s'efforcer de les réduire par un usage étendu,

Voor andere sectoren, zoals bvb. de produktie van machines en uitrustingen, de textielnijverheid, is de uitbreiding van de afmetingen van de produktie-eenheden van minder dwingende aard. De bedrijven zullen nochtans in staat moeten zijn een op het produkt gericht beleid te volgen, te innoveren op het stuk van de fabrikaten en op de behoeften vooruit te lopen. De financiële middelen van de kleine en zelfs van de middelgrote bedrijven zijn dikwijls ontoereikend om een dergelijke politiek te voeren. Deze ondernemingen zullen bijgevolg in nog grotere mate overeenkomsten inzake specialisatie, gemeenschappelijke gefinancierde studies, gegroepeerde commercialisatie der produkten, en zelfs concentratie moeten overwegen.

Wij moeten onze economische belangen vrijwaren, m.a.w. onze kansen om volop deel te nemen aan de groei van de Europese economie. Wij moeten bijgevolg de industriële bedrijven aansporen en helpen opdat zij in de best mogelijke voorwaarden zouden kunnen deelnemen aan het concentratie- en rationalisatieproces dat zich thans snel in Europa voltrekt. Het is in deze gedachtengang dat de deelname van de financiële vennootschappen aan de programmatie van de economische expansie dient overwogen. In dit verband heeft de regering de door de Vice-Gouverneur van de Nationale Bank voorgezeten Commissie verzocht haar voorstellen voor te leggen. Tevens schijnt aangewezen om tussen de Belgische bedrijven en de alhier gevestigde buitenlandse bedrijven meer economische betrekkingen tot stand te brengen, teneinde uit de buitenlandse investeringen het grootst aantal voordelen voor de Belgische economie te bekomen.

II. — *De wijzigingen in de structuur van de tewerkstelling.*

De veralgemeende bestaanszekerheid van de actieve bevolking kan in een moderne industriële maatschappij slechts gewaarborgd worden door een gezamenlijke inspanning van de ondernemingen en van de ganse gemeenschap. Op het stuk van de sociale zekerheid werd in ons land zeer grote vooruitgang geboekt. Maar de zich voltrekkende structurele wijzigingen in de tewerkstelling zullen nieuwe inspanningen vergen. Dit is vanzelfsprekend het gevolg van de wijzigingen die in de nijverheid zullen optreden. Bovendien zal de vermindering van de tewerkstelling in de landbouw en de steenkoolnijverheid zich in aanzienlijke mate verder zetten.

De aanpassing van de tewerkstelling aan de evolutie van de produktie zal grotendeels vergemakkelijkt worden door de opnemings in de actieve bevolking van een groter aantal jongeren, en door het aanzienlijker aantal werkgelegenheden in de dienstensector voor de vrouwen zal bieden. Zelfs in de tertiaire sector, en namelijk in de overheidssector, zullen er rationalisaties worden doorgevoerd, welke sommige werknemers ertoe zullen dwingen van betrekking te veranderen. Doch deze interne verschuivingen zullen nog belangrijker zijn in de industrie.

Het behoud van een hoge tewerkstellingsraad, die afhankelijk is van de verwezenlijking van een voldoende investeringsvolume, zal deze overgang vergemakkelijken en tevens de nadelen en risico's voor de betrokkenen verminderen. Zelfs indien men rekening houdt met een redelijke regionale mobiliteit van de arbeidskrachten, zal de regionale spreiding van aangeboden nieuwe werkgelegenheden sociaal onvoldoende blijken, zo er niet meer inspanningen worden ondernomen in het kader van een regionale economische politiek.

In de beste algemene economische voorwaarden, zullen de overplaatsingen noch nadelen en risico's voor de betrokkenen met zich meebrengen. Hieraan kan verholpen worden, in het kader van een tewerkstellingsbeleid, door een uitge-

et adapté en fonction de l'expérience des dernières années, des moyens d'action dont disposent les autorités responsables.

III. — *La répartition de la croissance économique entre les régions.*

On ne dispose, pour apprécier objectivement la situation économique des diverses régions belges, que d'un matériel statistique assez limité relatif notamment à l'évolution de la production intérieure des provinces de 1955 à 1963. Ces données permettent néanmoins de tirer certaines conclusions.

Pour la période antérieure à 1960, des disparités importantes se manifestent dans le rythme de croissance des provinces. Entre 1960 et 1963, par contre, ces écarts se sont réduits. Il semble donc que, pendant la période couverte par le premier programme, l'accélération de la croissance — constatée pour l'ensemble de l'économie — ait fait sentir ses effets au niveau de toutes les régions. Les différences de croissance observées même entre 1960 et 1963 ont parfois conduit à réduire certaines inégalités de départ en ce qui concerne le niveau absolu de la production régionale par habitant. Cette observation ne vaut cependant pas pour toutes les provinces.

L'évolution même récente ne peut donc faire perdre de vue les impératifs d'une politique régionale active, justifiée par la volonté d'assurer et de maintenir une répartition régionale plus équilibrée de la prospérité économique et de ses progrès. En effet, certaines des régions en expansion anormalement faible avant 1960 n'ont peut-être retrouvé ensuite un rythme de développement plus satisfaisant qu'à la faveur de facteurs transitoires (haute conjoncture, ralentissement de la régression charbonnière,...). Les régions où les perspectives de croissance sont les moins favorables sont souvent celles où le niveau de production par tête est actuellement inférieur à la moyenne nationale.

La rationalisation de certains secteurs se poursuivra dans les prochaines années, affectant plus particulièrement des régions déjà caractérisées par des perspectives de croissance modestes. Tel est le cas de la production charbonnière dont la contraction continuera à avoir d'importants effets directs et indirects sur l'emploi et le revenu des régions touchées. Tel est aussi le cas des rationalisations négatives, accompagnées de suppressions d'emplois, qui sont en cours et qui se poursuivront sans doute dans la sidérurgie, dans l'industrie textile ou dans certains secteurs des fabrications métalliques.

Dans les régions où des activités en expansion voisinent avec de telles industries en régression d'emploi, ces évolutions peuvent être favorables à une augmentation de la productivité régionale, pour autant qu'elles soient contrôlées et accompagnées d'une politique d'emploi appropriée. Mais, dans les régions où l'extension de l'emploi est dès à présent insuffisante pour absorber le flux des jeunes générations entrant sur le marché de l'emploi, ainsi que dans les régions où, à la suite du vieillissement des structures industrielles, un processus de régression simultanée de l'emploi et de la production est en cours, l'évolution économique spontanée risque d'accélérer le phénomène d'émigration des jeunes travailleurs qualifiés dans des proportions socialement inadmissibles, et d'aggraver les difficultés économiques de reconversion.

Aussi la politique régionale doit-elle comporter un effort délibéré en vue d'orienter une proportion suffisante de nouvelles entreprises vers les régions en difficulté particulièrement marquée. Sans doute ne peut-on prétendre remédier

breid beroep te doen op de actiemiddelen waarover de overheid beschikt. Deze instrumenten kunnen tevens aan de hand van de ervaring der laatste jaren nog worden versterkt en aangepast.

III. — *De spreiding van de economische groei tussen de gewesten.*

Om de economische toestand van de diverse gewesten objectief te beoordelen, beschikt men slechts over vrij beperkte statistieken, nl. de evolutie tussen 1955 en 1963 van de interne produktie per provincie. Deze gegevens bieden nochtans de mogelijkheid enkele conclusies te trekken.

Voor de periode die het jaar 1960 voorafgaat, zijn aanzienlijke dispariteiten in het groeiritm der provincies waar te nemen. Daarentegen zijn deze afwijkingen tussen 1960 en 1963 kleiner geworden. Gedurende de door het eerste programma bestreken periode hebben de gevolgen van de voor het geheel der economie geboekte versnelling van de groei zich dus blijkbaar op het vlak van alle gewesten laten merken. De groeiverschillen die ook tussen 1960 en 1963 vastgesteld worden hebben er soms toe geleid bepaalde ongelijkheden, die bij de aanvang bestonden inzake het absoluut peil van de regionale produktie per inwoner, te verminderen. Dit is evenwel niet het geval voor alle provincies.

De recente evolutie mag de imperatieven niet uit het oog doen verliezen van een actief regionaal beleid, met als doel een meer evenwichtige spreiding van de economische welvaart en van de vooruitgang te verzekeren en te handhaven. Inderdaad, sommige regionen met een abnormaal zwakke expansie vóór 1960 hebben waarschijnlijk in de laatste jaren slechts een voldoende groeiritm kunnen bereiken, dank zij bepaalde factoren van tijdelijke aard (hoogconjunctuur, vertraging in de inkrimping van de steenkoolnijverheid,...). De gewesten met de minst gunstige groeiperspectieven zijn trouwens dikwijls deze waaraan het productiepeil per inwoner thans lager ligt dan het nationaal gemiddelde.

De rationalisatie van bepaalde sectoren zal in de komende jaren verder worden doorgevoerd en in het bijzonder die gewesten aantasten waarvan de groeiperspectieven reeds gering blijken. Dit is het geval met de steenkoolindustrie, waarvan de inkrimping verder rechtstreekse en onrechtstreekse gevolgen op de tewerkstelling en het inkomen van de getroffen gewesten zal hebben. Dit is eveneens het geval met de negatieve rationalisaties, welke gepaard gaan met afschaffingen van werkgelegenheden, zoals er zich thans voltrekken; waarschijnlijk zullen er nog verder in de staalnijverheid, de textielindustrie en in sommige sectoren van de metaalverwerkende nijverheid plaats hebben. In de gewesten waar bedrijven in expansie gevestigd zijn naast sectoren met een dalende tewerkstelling, kunnen deze verschijnselen de verhoging van de regionale produktiviteit bevorderen, voor zover ze in toom gehouden worden en gepaard gaan met een aangepast tewerkstellingsbeleid.

In de gewesten daarentegen, waar de uitbreiding van het aantal werkgelegenheden van meet af aan onvoldoende is om het aantal op de arbeidsmarkt intredende jongeren op te vangen, alsmede in de streken waar wegens de veroudering van de industriële structuren een gelijktijdig proces van vermindering van de tewerkstelling en van de produktie zich voltrekt, dreigt de spontane economische evolutie de uitwijking naar andere streken van de jonge geschoolde arbeidskrachten tot sociaal onverantwoorde verhoudingen op te drijven, waarbij de economische moeilijkheden in deze gewesten nog verergerd zullen worden.

Het streekbeleid dient dus een bewuste inspanning te leveren teneinde nieuwe bedrijven in voldoende verhouding te creëren naar die gewesten, waar de moeilijkheden bijzonder groot zijn. Ongetwijfeld kan men alle louter lokale

à des situations purement locales; mais l'effort d'orientation est nécessaire au niveau d'un nombre suffisant de centres industriels répartis dans les régions en difficulté. Cette politique suppose le maintien de stimulations aux investisseurs privés, et de l'effort d'équipement des infrastructures industrielles qui sont indispensables à leurs projets.

En outre, la reconversion ou l'essor industriel de certaines régions dépend d'une amélioration rapide de leur infrastructure, et de leurs communications, notamment par l'autoroute et la route, avec les régions du pays qui bénéficient de l'expansion spontanée la plus rapide. Ceci implique que, dans le programme d'investissements publics en préparation, une place suffisante soit faite aux travaux qui permettent d'augmenter dès les prochaines années les chances qu'ont ces régions d'attirer les entreprises nouvelles. Ceci implique également que l'on fasse au niveau des régions considérées un choix plus judicieux entre les travaux d'infrastructure justifiés par un abaissement des coûts de transport au bénéfice des entreprises traditionnelles orientées vers la fabrication des produits pondéreux, et les travaux favorisant l'implantation de fabrications nouvelles plus légères.

Enfin, dans une perspective à plus long terme, la transformation progressive des anciennes agglomérations urbaines des anciens bassins industriels peut contribuer dans une mesure importante au développement des activités tertiaires dans ces régions, ainsi qu'au maintien d'une proportion suffisante des jeunes élites professionnelles qui s'y forment.

IV. — *Le financement des investissements.*

Le maintien d'une pleine utilisation des ressources, grâce à une croissance plus rapide de la production est de nature à modifier de façon substantielle les conditions générales dans lesquelles les besoins de capitaux de l'économie belge devront être satisfaits.

Pendant les années antérieures à 1960, le taux d'investissement des entreprises était relativement faible et le taux d'épargne des particuliers relativement élevé. La situation belge se caractérisait donc, malgré le niveau satisfaisant de la construction de logements, par un excédent de l'épargne globale par rapport aux investissements. L'Etat toutefois épongeait une partie importante de cette épargne excédentaire pour financer le déficit de son budget ordinaire.

Il est difficile de mesurer exactement les évolutions qui se sont dessinées au cours des dernières années, et plus difficile encore de prévoir le cours que prendront dans les prochaines années les principales catégories d'épargne. Par contre on peut prévoir la direction que prendront les investissements, et partant, les besoins de financement, en fonction de l'expansion économique.

L'épargne des particuliers, qui est et reste importante, devrait normalement continuer d'augmenter plus rapidement que leur revenu.

L'épargne des entreprises, après avoir augmenté rapidement pendant la première partie du premier programme, a été influencée défavorablement, surtout dans l'industrie, par une progression des coûts, notamment salariaux, plus rapide que l'augmentation de la productivité, dans la mesure où cette progression des coûts n'a pas été répercutée entièrement dans les prix.

L'évolution de l'épargne des entreprises dépendra dans une large mesure de l'allure de la production et des prix, notamment à l'exportation, et des progrès des structures industrielles. Cependant de nombreuses entreprises, surtout industrielles, se trouvent actuellement dans une situation de rentabilité détériorée, et à un niveau d'investissement insuffisant pour garantir la continuation du progrès rapide de la production. Il importe donc de rétablir, là où il a

toestanden niet verhelpen; een bijzondere inspanning dient echter geleverd in een aantal industriële centra die in de in moeilijkheden verkerende streken gelokaliseerd zijn. De privéinvesteringen dienen aldus verder gestimuleerd, naast de voortzetting van de uitrusting van industriële zones.

Benevens hangt de reconversie of de industriële bloei van sommige streken af van een snelle verbetering van hun infrastructuur en hun verkeersmiddelen, namelijk autosnelwegen en wegen die hen verbinden met de gewesten van het land, die de snelste spontane expansie kennen. Dit betekent dat er in het programma van overheidsinvesteringen, dat thans wordt voorbereid, voldoende middelen worden besteed aan de werken die deze streken in de mogelijkheid zullen stellen in de eerstkomende jaren nieuwe nijverheden aan te trekken. Op het vlak van bedoelde streken moet eveneens een meer oordeelkundige keuze worden gemaakt tussen enerzijds de infrastructuurwerken die een verlaging van de transportkosten met zich brengen ten gunste van de traditionele zware nijverheid, en anderzijds de werken waardoor de implanting van nieuwe lichte nijverheid wordt bevorderd.

In een verder perspectief kan de geleidelijke overschakeling van de oude bebouwde kommen van bepaalde industriële bekkens in ruime mate bijdragen tot de ontwikkeling van de tertiaire sector in deze streken, en er zodoende in een voldoende verhouding de jonge beroepselites behouden, die er thans worden opgeleid.

IV. — *De financiering van de investeringen.*

De volledige aanwending der middelen dank zij een snellere groei van de produktie, is van aard om de algemene voorwaarden, waarin de behoeften aan kapitalen van de Belgische economie zullen worden voldaan, in wezenlijke mate te wijzigen.

Gedurende de jaren die 1960 voorafgingen, was het investeringskwotum van de ondernemingen vrij zwak, terwijl het sparen van de particulieren betrekkelijk hoog lag. Hierdoor ontstond, niettegenstaande de gunstige ontwikkeling van de woningbouw, een spaaroverschot t.o.v. de investeringen. De staat roomde evenwel een aanzienlijk deel van dit overschot af om het tekort in de gewone begroting te financieren.

Het is moeilijk de evoluties, welke zich in de loop der laatste jaren hebben afgetekend, nauwkeurig te meten en nog moeilijker te voorzien hoe in de komende jaren de voornaamste categorieën van het spaarwezen zullen evolueren. Daarentegen kan men voorzien hoe de investeringen zich in de komende jaren zullen ontwikkelen en bijgevolg welke de financieringsbehoeften zullen zijn in functie van de expansie.

Het sparen van de particulieren, dat belangrijk is en het blijft, zal normaal sneller blijven toenemen dan hun inkomens.

Na een snelle toename tijdens het eerste deel van het eerste programma, werd het sparen van de ondernemingen, vooral in de industrie, later aangetast door een snellere stijging van de loonkosten dan die van de produktiviteit, voor zover deze kostenverhoging niet volledig op de prijzen werd afgewenteld.

De evolutie van het sparen der bedrijven zal in de volgende jaren in ruime mate afhangen van het verloop van de produktie en van de prijzen, namelijk van de uitvoerprijzen, evenals van de vooruitgang van onze industriële structuren. Nochtans hebben talrijke ondernemingen, vooral van industriële aard, thans een rendabiliteit die ontoereikend is om het investeringsvolume te waarborgen dat noodzakelijk is voor de verdere ontwikkeling van de produktie.

été rompu, l'équilibre entre la progression des coûts d'une part et de la productivité d'autre part, et de veiller au cours des prochaines années à un développement harmonieux de la répartition des fruits de l'expansion, permettant un financement interne suffisant des besoins d'investissement.

Une partie importante des investissements futurs devra toutefois pouvoir être financée par le crédit ou par l'élargissement des ressources des entreprises en capitaux à risque. Il est souhaitable notamment que les investissements industriels étrangers qui ont contribué dans une mesure importante au progrès de notre économie dans les dernières années, continuent d'y apporter les avantages liés à l'introduction de nouvelles productions et de nouvelles technologies, surtout dans les régions en difficulté de croissance par insuffisance des investissements des entreprises qui y sont actuellement établies. Or, ces investissements étrangers ne peuvent souvent être réalisés que si les pays qui les accueillent peuvent fournir une partie importante des capitaux nécessaires.

Nous devons donc appliquer une politique financière qui permette d'affecter à l'investissement productif une proportion suffisante de l'épargne des particuliers.

Les besoins de l'Etat et de l'ensemble du secteur public seront eux aussi importants. Le Bureau de Programmation Economique estime que les besoins d'emprunt des pouvoirs publics, même limités au financement des seuls investissements publics, tels qu'ils résulteraient du taux de croissance élevé retenu dans le cadre de la projection 1965-1970 représentent le maximum de ce qui peut être financé sans compromettre la réalisation des autres investissements postulés par le programme. Le financement par l'emprunt de ce programme entraînera d'ailleurs une augmentation fort importante des charges d'intérêt. En fait, il serait souhaitable que l'Etat puisse financer une partie de ses investissements par un excédent des recettes fiscales sur les dépenses courantes. Mais la réalisation et le maintien d'ici 1970 de l'équilibre des opérations courantes des pouvoirs publics exigeront déjà un effort considérable de ralentissement des dépenses de consommation publique et de transfert, si l'on veut éviter de devoir relever dans une mesure sensible les taux d'imposition. Il n'est pas exclu qu'une évaluation plus précise des besoins de financement des entreprises et des pouvoirs publics conduise à la conclusion que la construction de logements ne devra être encouragée dans les prochaines années que dans une mesure limitée. Il pourrait être souhaitable, d'une façon plus générale, que la proportion de l'épargne des particuliers collectée par les intermédiaires financiers, et qui est actuellement affectée aux investissements immobiliers soit réduite à l'avenir.

Il faut observer enfin que le développement rapide des besoins de financement sera — si l'expansion de l'économie européenne reste satisfaisante — un phénomène général dans les pays du Marché commun. Cet accroissement de la demande européenne joint à la réduction des exportations de capitaux en provenance des pays tiers, risque de provoquer un renchérissement général des capitaux en Europe. Il peut rendre difficile la poursuite d'une croissance rapide.

V. — La politique conjoncturelle.

L'évolution prochaine de la conjoncture conditionnera dans une mesure importante la réalisation de l'objectif de croissance économique proposé pour la période 1965-1970. L'allure générale de la demande extérieure et particulièrement l'évolution économique de l'ensemble de la Communauté Economique Européenne seront décisives à cet égard.

Mais, pour autant que les conditions économiques extérieures restent favorables, notre capacité d'influencer notre progrès économique en agissant sur certains éléments de la demande intérieure, n'est pas négligeable.

Het is dus van belang het evenwicht te herstellen daar waar het werd verbroken, tussen de stijging der kosten enerzijds en van de produktiviteit anderzijds, en te zorgen voor een harmonische ontwikkeling in de verdeling der vruchten van de expansie, hetgeen een voldoende interne financiering der investeringsbehoeften zou toelaten.

Nochtans zal een belangrijk deel der toekomstige investeringen moeten worden gefinancierd door het krediet of door in verruimde mate beroep te doen op nieuw risico-dragend kapitaal. Het is namelijk wenselijk dat de buitenlandse industriële investeringen, welke in aanzienlijke mate in de loop der laatste jaren tot de groei van onze economie hebben bijgedragen, verder de voordelen blijven verschaffen verbonden aan het invoeren van nieuwe productiemethoden, vooral dan in streken waar de investeringen van de gevestigde bedrijven zich onvoldoende ontwikkelen. Nochtans kunnen deze buitenlandse investeringen veelal slechts verwezenlijkt worden indien zij ter plaatse voor een groot gedeelte gefinancierd kunnen worden.

Wij moeten dus een financieel beleid blijven voeren, dat toelaat een voldoende aandeel van het sparen der particulieren aan de productieve investeringen te besteden.

De behoeften van de Staat en de gehele overheidssector zijn ook belangrijk. Het bureau voor Economische Programmatie meent dat de verdere ontleningsbehoeften van de overheid, zelfs beperkt tot de loutere behoeften van de overheidsinvesteringen weerhouden in het kader van de hoge groei-hypothese, het maximum vertegenwoordigen van wat zou kunnen gefinancierd worden zonder de overige elementen van het programma in het gedrang te brengen. De financiering door lening van dit programma zal trouwens een aanzienlijke vermeerdering van de interestlast met zich meebrengen. Het zou inderdaad wenselijk zijn dat de Staat een deel van zijn investeringen kon financieren door middel van een overschot van fiscale ontvangsten op de lopende uitgaven. Doch de verwezenlijking en het behoud tot 1970 van het evenwicht in de courante verrichtingen van de overheid zullen reeds een belangrijke inspanning vergen om de consumptie- en transfertuitgaven te vertragen, zo men een verzwaring van de belastingdruk wil vermijden. Het is niet uitgesloten dat een meer precieze raming van de financieringsbehoeften der ondernemingen en van de overheid tot de conclusie zou leiden dat de woningbouw tijdens de komende jaren slechts in beperkte mate zal moeten worden aangemoedigd. Het zou wenselijk kunnen zijn dat het aandeel van het sparen der particulieren, dat wordt geïnd via financiële tussenpersonen en thans aan onroerende investeringen wordt besteed, in de toekomst zou worden beperkt.

Er valt verder op te merken dat zo de expansie van de Europese economie voldoende blijft, de snelle ontwikkeling der financieringsbehoeften een gemeenschappelijk verschijnsel zal zijn in alle landen van de Euromarkt. Samen met de vermindering van de invoer van kapitaal uit derde landen kan de aangroei van de Europese vraag een algemene prijsverhoging van het kapitaal in Europa veroorzaken en de handhaving van een snelle groei bemoeilijken.

V. — Het conjunctuurbeleid.

De toekomstige evolutie van de conjunctuur zal in aanzienlijke mate de verwezenlijking van het vooropgezet groeiobjectief voor de periode 1965-1970 beïnvloeden. De algemene ontwikkeling van de buitenlandse vraag en in het bijzonder de economische evolutie van de ganse Europese gemeenschap zullen in dit verband doorslaggevend zijn.

Doch voor zover de externe economische voorwaarden zich gunstig aftekenen, blijven onze middelen om de economische vooruitgang te beïnvloeden via bepaalde componenten van de buitenlandse vraag, niet te verwaarlozen.

En 1966, les dépenses du secteur public soutiennent l'évolution de la conjoncture. Les dépenses publiques de consommation et de transfert se développent encore à un rythme qui devra être ralenti au cours des années suivantes. On assiste, d'autre part, à une accélération importante du rythme des engagements dans le domaine des investissements publics et dans le secteur du logement social.

Il est peu probable cependant que la croissance de la production dépasse cette année 3 %.

Le plafonnement, voire la régression, des investissements productifs est plus inquiétant pour l'avenir que le ralentissement conjoncturel de la production. Le Bureau de Programmation Economique estime que les investissements productifs devraient augmenter de 4 % l'an en moyenne pour permettre la réalisation de l'objectif de croissance proposé d'ici 1970. Ceci veut dire que, compte tenu du plafonnement des investissements depuis 1963, une reprise importante des investissements des entreprises devrait intervenir à partir de 1967. L'évolution des investissements dans l'industrie manufacturière sera à cet égard plus décisive encore que l'allure générale des investissements productifs.

La reprise des investissements productifs devrait être stimulée par les pouvoirs publics. Les efforts du Gouvernement tendront dans ce sens. Mais ils ne peuvent qu'appuyer une tendance spontanée que détermineront en ordre principal les perspectives de rentabilité qui s'ouvriront aux entreprises dans les prochains mois. En outre, une relance générale des investissements serait contre-indiquée si la hausse des coûts et des prix devait se poursuivre au rythme actuellement constaté. Aussi la politique des prix et un effort général de modération dans le domaine des revenus revêtent-ils dans les circonstances actuelles une importance toute particulière.

Le Premier Ministre.

De conjunctuur werd in 1966 ondersteund door de uitgaven van de overheidssector. Het huidige ritme van de consumptie- en transfertuitgaven van de overheid zal in de eerstkomende jaren moeten vertraagd worden. Anderzijds wordt een aanzienlijke versnelling van het ritme waargenomen der vastleggingen in de sector van de overheidsinvesteringen en van de sociale woningbouw.

Het blijkt nochtans weinig waarschijnlijk dat de groei van de produktie dit jaar 3 % zal overtreffen.

De stabilisatie en zelfs de daling van de productieve investeringen is onrustwekkender voor de toekomst dan de conjuncturele vertraging der produktie. Het Bureau voor Economische Programmatie raamt dat om het vooropgesteld jaarlijks groeiobjectief met 4 % van het B. N. P. tot 1970 te verwezenlijken, ook de productieve investeringen gemiddeld met 4 % per jaar moeten stijgen. Waarschijnlijk zullen ze in 1966 niet of in geringe mate toenemen. Dit betekent dus dat rekening gehouden met de stabilisatie der investeringen, sedert 1963, een gevoelige hervatting van de investeringen der ondernemingen zou moeten plaats hebben vanaf 1967. De evolutie der investeringen in de verwerkende nijverheid zal in dit verband nog beslissender zijn dan het algemeen verloop der productieve investeringen.

Deze hervatting van de productieve investeringen zou door de overheid moeten worden aangemoedigd. De Regering zal daartoe de nodige inspanningen moeten leveren. Doch men zal zich slechts kunnen beperken tot het ondersteunen van een spontaan vastgestelde tendens die hoofdzakelijk het gevolg zal zijn van de rendabiliteitsperspectieven die zich in de komende maanden voor de ondernemingen zullen openen. Het zou nochtans niet aangewezen zijn algemene investeringen terug te drijven indien de prijs- en kostenstijging zich aan het huidig ritme blijft voltrekken. Het prijzenbeleid en een algemene inspanning tot gematigdheid op het stuk van inkomens zijn dan ook in de huidige omstandigheden van bijzonder groot belang.

De Eerste-Minister.

P. VAN DEN BOEYNANTS.

Le Ministre des Affaires économiques.

De Minister van Economische Zaken.

J. VAN OFFELEN.

ANNEXES STATISTIQUES.

Les tableaux suivants donnent une vue synthétique des composantes macro-économiques du programme proposé. Il convient de tenir compte des éléments suivants dans l'interprétation des chiffres avancés :

a) Les données quantitatives sur lesquelles les projections sont basées ont un caractère provisoire. Les chiffres relatifs à la production, aux dépenses et à l'emploi utilisés pour l'année 1965 sont des estimations provisoires basées sur l'information statistique actuellement disponible.

b) Les estimations et projections sont calculées aux prix constants de 1959. Les calculs aux prix de 1965 sont en cours d'élaboration.

c) Suivant la nouvelle définition I.N.S. de la valeur ajoutée de l'Etat, son augmentation à prix constants est déterminée non seulement par l'accroissement de l'emploi, mais aussi par l'augmentation des traitements unitaires résultant des revalorisations et promotions. Ceci entraîne un accroissement plus rapide de la valeur ajoutée de l'Etat et par conséquent de la consommation publique à prix constants.

TABLEAU I.

Evolution du produit national brut
et de l'emploi des ressources (en volume).

	1960-1965	1965-1970
Produit national brut	124,8	121,7
Consommation privée	120,8	120,0
Consommation publique	136,5	130,7
Formation brute de capital fixe	121,5	121,0
Investissements productifs	122,0	121,8
Construction de logements	109,0	108,5
Investissements des pouvoirs publics	148,8	138,9
Exportations	158,0	148,2

TABLEAU II.

Indices de volume de la valeur ajoutée.

	1960-1965	1965-1970
Agriculture	100,0	106,4
Energie	128,5	121,2
Industrie	132,5	126,2
Construction	129,1	121,5
Services	126,0	120,9
Logement	104,0	104,1
Etat	136,9	131,0
Produit Intérieur Brut	125,8	121,8

TABLEAU III.

Indices de la valeur ajoutée par homme/année
(productivité).

	1960-1965	1965-1970
Agriculture	125,9	123,9
Energie	166,0	160,7
Industrie	122,8	122,8
Construction	109,3	109,3
Services	113,0	113,0

TABLEAU IV.

Evolution de l'offre d'emploi entre 1965-1970
(en milliers).

Personnes actives jusqu'à 24 ans	+ 103,4
de 25 à 34 ans	- 45,2
de 35 à 44 ans	- 10,3
de 45 à 54 ans	+ 51,8
de 55 à 64 ans	- 18,2
de 65 ans et plus	+ 4,7
Total	+ 86,2
Ajustement statistique	- 11,7
Total général	+ 74,5

STATISTISCHE BIJLAGEN.

De hiernavolgende tabellen verschaffen een synthetische voorstelling van de belangrijkste kengetallen van het voorgestelde programma. Bij de interpretatie van de weerhouden cijfers moet evenwel rekening worden gehouden met volgende elementen :

a) De kwantitatieve gegevens waarop de projecties berusten vertonen een voorlopig karakter. De cijfers die gebruikt werden voor het jaar 1965 in verband met de produktie, de bestedingen en de tewerkstelling, zijn ramingen gebaseerd op de tot hiertoe beschikbare statistische informatie.

b) De ramingen en de projecties werden opgesteld tegen constante prijzen 1959. De berekening tegen prijzen 1965 zijn in voorbereiding.

c) Volgens de nieuwe definitie van het N. I. S. voor de toegevoegde waarde van de overheid wordt de verhoging tegen constante prijzen niet alleen bepaald door de stijging van de tewerkstelling maar ook door de vermeerdering der unitaire bezoldigingen voortvloeiend uit revalorisaties en promoties. Dit brengt met zich mede dat de toegevoegde waarde van de overheid sneller toeneemt en bijgevolg ook de overheidsconsumptie tegen constante prijzen.

TABEL I.

Evolutie van het Bruto Nationaal Produkt
en van de bestedingen (in volume).

	1960-1965	1965-1970
Bruto Nationaal Produkt	124,8	121,7
Private consumptie	120,8	120,0
Overheidsconsumptie	136,5	130,7
Bruto kapitaalvorming	121,5	121,0
Produktieve investeringen	122,0	121,8
Woningen	109,0	108,5
Overheidsinvesteringen	148,8	138,9
Uitvoer	158,0	148,2

TABEL II.

Volume-indexcijfers van de toegevoegde waarde.

	1960-1965	1965-1970
Landbouw	100,0	106,4
Energie	128,5	121,2
Industrie	132,5	126,2
Bouwnijverheid	129,1	121,5
Diensten	126,0	120,9
Woongebouwen	104,0	104,1
Overheid	136,9	131,0
Bruto Binnenlands Produkt	125,8	121,8

TABEL III.

Indexcijfers van de toegevoegde waarde per man/jaar
(produktiviteit).

	1960-1965	1965-1970
Landbouw	125,9	123,9
Energie	166,0	160,7
Industrie	122,8	122,8
Bouwnijverheid	109,3	109,3
Diensten	113,0	113,0

TABEL IV.

Evolutie van het arbeidsaanbod tussen 1965-1970
(in duizendtallen).

Actieven tot 24 jaar	+ 103,4
van 25 tot 34 jaar	- 45,2
van 35 tot 44 jaar	- 10,3
van 45 tot 54 jaar	+ 51,8
van 55 tot 64 jaar	- 18,2
van 65 jaar en meer	+ 4,7
Totaal	+ 86,2
Statistische aanpassing	- 11,7
Algemeen totaal	+ 74,5

TABLEAU V.

Emploi.

TABEL V.

Tewerkstelling.

Secteurs d'activité	Evolution en milliers		Indices		Activiteitssectoren
	Evoluties in duizenden		Indexcijfers		
	1960-1965	1965-1970	1960-1965	1965-1970	
Agriculture	~ 52,6	~ 29,0	79,5	85,8	Landbouw.
Energie	~ 35,7	~ 30,0	77,4	75,4	Energie.
Industrie	+ 88,7	+ 34,0	107,9	102,8	Industrie.
Construction	+ 43,1	+ 31,6	118,1	111,2	Bouwnijverheid.
Services	+ 119,7	+ 80,0	111,3	106,8	Diensten.
Secteur civil	+ 49,3	+ 36,5	117,3	111,0	Overheid-burgerlijke sector.
Militaires	— 5,1	+ 2,0	95,4	101,9	Militairen.
Sous-total	+ 207,4	+ 125,1	106,4	103,6	Sub-totaal.
Personnel domestique	~ 3,5	~ 10,0	100,0	91,7	Huispersoneel.
Frontaliers	+ 3,5	~ 5,0	106,5	91,2	Grensarbeiders.
Chômeurs	— 58,4	— 9,6	51,3	84,4	Werklozen.
Total	+ 152,5	+ 100,5	104,3	102,7	Totaal.

La différence entre l'accroissement de l'offre et de la demande d'emplois telle qu'elle ressort des Tableaux I et IV, suggère une immigration nette probable de 26 000 unités.

Uit het verschil tussen aanbod en vraag naar arbeidskrachten, zoals blijkt uit de tabellen I en IV, vloeit een vermoedelijke netto-immigratie voort van 26 000 eenheden.

TABLEAU VI.

Evolution de la production intérieure
par province entre 1955-1963.

TABEL VI.

Evolutie van de binnenlandse productie
per provincie tussen 1955 en 1963.

Provinces	Production par habitant (en milliers de F. à prix courants)		Taux de croissance annuel moyen en % Gemiddelde jaarlijkse groeivoet in %				Provinces
	Produktie per inwoner (1 000 F. tegen courante prijzen)	de la production aux prix constants de 1953 — van de produktie tegen constante prijzen van 1953	de la production par habitant aux prix constants de 1953 — van de produktie per inwoner tegen constante prijzen van 1953				
	1955	1963	1955-1960	1960-1963	1955-1960	1960-1963	
Anvers	47,9	71,7	3,4	6,0	2,5	5,0	Antwerpen.
Limbourg	36,1	45,6	1,2	6,3	— 0,4	4,5	Limburg.
Flandre Or.	37,1	53,6	3,0	4,2	2,6	3,8	Oost-Vlaanderen.
Flandre Occ.	39,0	61,1	4,0	5,9	3,4	5,3	West-Vlaanderen.
Hainaut	45,9	58,4	0,0	4,3	— 0,1	4,7	Henegouwen.
Liège	52,7	70,9	1,5	4,1	1,2	3,8	Luik.
Luxembourg	37,6	48,6	1,2	2,8	1,0	2,8	Luxemburg.
Namur	42,8	59,6	2,4	3,8	2,3	3,4	Namen.
Brabant	58,1	85,1	3,1	5,7	2,2	4,7	Brabant.
Royaume	46,6	66,3	2,5	5,1	1,8	4,5	Het Rijk.

Source : I. N. S., « Croissance économique des provinces et des régions linguistiques de 1955 à 1963 », Bulletin de Statistiques, mars 1966, pages 497 à 582. Indices 1955-1960 et 1960-1963 calculés et convertis en taux de croissance annuels moyens par le B. P. E.

Bron : N. I. S., « Economische groei van de provincies en taalstreken 1955-1963 », Statistisch Tijdschrift, maart 1966, blz. 497-582. De indexcijfers voor de perioden 1955-1960 en 1960-1963 werden door het B. E. P. berekend en omgezet in gemiddelde jaarlijkse groeiritmen.

TABLEAU VII

Taux de croissance annuel moyen
du Produit Intérieur Brut
dans les pays de la C. E. E.

Pays	1960-1965	1965-1970
Allemagne (Rép. Féd.) (1)	5,1	3,5
France	4,8	4,8
Italie	5,1	5,0
Pays-Bas	4,7	4,6
Luxembourg	2,9	3,2
Belgique	4,5	4,1
C. E. E.	4,9	4,3

Source: C. E. E., Avant-projet de premier programme de politique économique à moyen terme 1966-1970.

(1) Produit National Brut au lieu de Produit Intérieur Brut.

TABEL VII.

Gemiddelde jaarlijkse groeivoet
van het Bruto Binnenlands Produkt
in de landen van de E. E. G.

Landen	1960-1965	1965-1970
Duitsland (Bondsrepubliek (1)	5,1	3,5
Frankrijk	4,8	4,8
Italië	5,1	5,0
Nederland	4,7	4,6
Luxemburg	2,9	3,2
België	4,5	4,1
E. E. G.	4,9	4,3

Bron: E. E. G., Voorontwerp van eerste programma voor economische politiek op middellange termijn 1966-1970.

(1) Bruto Nationaal Produkt in plaats van Bruto Binnenlands Produkt.